

به نام خداوند جان و خرد

تاریخ قصه نویسی در ایران

(با بررسی اثر فارسی تا قرن پنجم)

مؤلف: زهرا السادات موسوی

انتشارات تیرگان

سرشناسه: موسوی، زهراسادات
عنوان و پدیدآور: تاریخ قصه نویسی در ایران، (بابروسی نثر فارسی تا قرن

پنجم) مؤلف: زهراسادات موسوی،
مشخصات نشر: تهران: تیرگان، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۱۷۶ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۰۰۴-۹

موضوع: داستان نویسی - تاریخ.

موضوع: نثر فارسی - قرن ۵ق - تاریخ و نقد

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ت ۸/م ۳۳۶۵/۸ PN

رده بندی دیوبی: ۸۰۸/۳

شماره کتابخانه ملی: ۳۱۶۱۳۲۰

انتشارات تیرگان -

تهران، صندوق پستی: ۱۷۱۸۵-۱۱۴، تلفن: ۷۷۳۱۸۵۰ و ۹۱۲۶۱۱۵۰۲

Email: tati_pub@yahoo.com / www.tirganpub.ir

تاریخ قصه نویسی در ایران

(با بررسی نثر فارسی تا قرن پنجم)

مؤلف: زهراسادات موسوی

طراح جلد: فروغ بیژن

لیتوگرافی صدف • چاپخانه مهارت • صحافی کیمیا

نوبت چاپ نخست ۱۳۹۲ • شمارگان ۵۰۰ نسخه

قیمت ۸۰۰۰ تومان • شماره نشر ۲۱۴

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۰۰۴-۹

© حق چاپ: ۱۳۹۲، انتشارات تیرگان

فهرست مطالب

مقدمه.....	۸
------------	---

فصل اول - کلیات

قصه یا داستان ؟.....	۱۱
داستان چیست ؟.....	۱۳
قصه و قصه برای.....	۱۶
حکایت.....	۲۳
ویژگی های حکایت.....	۲۲
قصه عامیانه.....	۲۷
اسطوره و افسانه.....	۳۱
افسانه پریان.....	۳۴
افسانه تمثیلی.....	۳۵
افسانه پهلوانی.....	۳۸
داستان کوتاه.....	۳۹
رمان.....	۴۴
تفاوت رمان و داستان کوتاه.....	۴۵

فصل دوم - نگاهی به وضعیت سیاسی و اجتماعی و فرهنگی ایران در چهار قرن اول هجری و تأثیر آن بر قصه نویسی

دورنمای سیاسی - فرهنگی - اجتماعی ایران در زمان ساسانیان.....	۴۸
وضع سیاسی.....	۴۸
وضع اجتماعی و فرهنگی.....	۴۹
سیر تاریخی کلیله و دمنه.....	۵۲
سیر تاریخی سند باد نامه.....	۵۸
وضعیت سیاسی و اجتماعی ایران در چهار قرن اول هجری و تأثیر آن بر قصه نویسی.....	۶۲
نهضت ابومسلم خراسانی.....	۶۳
المقنع.....	۶۵
نهضت سنباد.....	۶۶
قیام استادیس.....	۶۶
شعوبیه.....	۶۷

۶۹	قیام بابک خرمذین
۷۰	مازیار
۷۱	افشین
۷۱	طاهریان
۷۲	صفاریان
۷۶	قیام حمزه
۷۷	سامانان، حیاگران فرهنگ ایرانی
۷۸	زیاریان
۷۹	آل بویه
۸۱	غزنویان

فصل سوم - گزارش تحلیلهای علمی و ادبی در چهار قرن

۸۵	الف : متون علمی
۸۶	علم طب
۸۷	جغرافیا
۸۷	فلسفه
۸۸	علم کیمیا
۹۰	ریاضی و نجوم
۹۲	علوم شرعیه
۹۳	علوم ادبی
۹۳	علوم بلاغت
۹۴	ب : متون ادبی
۹۴	وضع ادبی ایران
۹۴	کتاب های تالیف شده در این قرن ها
۹۷	آثار پهلوی ترجمه شده به عربی
۹۷	الف- کتاب های افسانه ای و تاریخی
۹۹	ب- کتاب های فرهنگی و اخلاقی
۱۰۰	آثار تالیف شده به زبان فارسی

فصل چهارم - بررسی متون فارسی چهار قرن اول هجری

۱۰۲	شاهنامه ابو علی بلخی
۱۰۲	شاهنامه ابو المؤید بلخی
۱۰۳	نمونه قصه از عجایب البلدان
۱۰۴	سبب آتش کرکوی
۱۰۵	شاهنامه ابو منصوری

۱۰۶	قصه های موجود
۱۰۶	قصه های موجود در شاهنامه ابو منصور
۱۰۹	ترجمه تفسیر طبری و تاریخ بلعمی
۱۰۹	شرح حال طبری
۱۱۱	مذهب و اعتقادات طبری
۱۱۱	اشار علمی طبری
۱۱۲	تفسیر طبری
۱۱۳	ترجمه فارسی تفسیر طبری
۱۱۴	قصه در قرآن
۱۱۴	کاربرد معانی قصه در قرآن
۱۱۵	اهمیت قصص در قرآن
۱۱۶	جایگاه قصه در قرآن و هدف از طرح آن
۱۱۸	اسرائیلیات
۱۲۰	نمونه از اسرائیلیات
۱۲۲	فهرست قصه های موجود در قرآن
۱۳۶	گزینشی از قصه های ترجمه تفسیر طبری
۱۳۶	قصه یونسی
۱۳۹	قصه شمسون
۱۴۱	قصه لقمان با داود پیامبر (ع)
۱۴۲	اصحاب اخذود
۱۴۳	بررسی کتاب تاریخ الامم و الملوک
۱۴۵	تاریخ بلعمی
۱۴۶	قصه های موجود در تاریخ بلعمی
۱۵۷	گزینشی از قصه های تاریخ بلعمی
۱۵۷	خبر رفتن علی بن ابی طالب (ع) به طلب عذی بن حاتم الطائی (قصه)
۱۵۸	خبر مرگ ابراهیم (حکایت)
۱۵۹	قصه حضرت داود (قصه)
۱۶۱	احسن القصص (قصه)
۱۶۵	داستان سلیمان و بلقیس (قصه)
۱۶۹	پادشاهی جمشید (اسطوره)
۱۷۰	الانبیه عن حقایق الادویه
۱۷۱	حدود العالم من المشرق الى المغرب
۱۷۳	فهرست منابع و مأخذ

از مردم بوده، کم و بیش در ارائه ی آراء و عقاید یا پند و پیام خویش از مثل و حکایت استفاده می کردند.

مهم ترین بخش از حضور عمیق و دیرینه ی داستان را باید در متون مذهبی به ویژه کتاب های آسمانی اسلام، مسیحیت و یهودیت یافت. قرآن کریم و عهدین (عهد عتیق^۱ و عهد جدید^۲) پر از داستان های پیامبران و سرگذشت اقوام گذشته اند. اگرچه از لحاظ شیوه ی عرضه و درون مایه ی داستان ها و حقیقت نمایی تفاوت زیادی میان آنها وجود دارد، ولی به طور کلی می توان گفت بخش مهمی از کتاب های وحی را متون داستانی تشکیل می دهد.

داستان، تصویری از زندگی است و این نکته حتی درمعنی واژه ها نیز به چشم می خورد، چنانچه از دیگر معانی قصه «شرح حال» و «سرگذشت» است. در زبان انگلیسی نیز این هماهنگی پیداست چه کلمه story به معنی داستان و همچنین سرگذشت و سیر تاریخی است. اگر مجموعه های داستانی را از ادبیات جهان حذف کنیم، بخش عظیمی از دستاوردهای فرهنگی بشر از میان خواهد رفت.

این احساس نیاز ما را بر آن داشت به تاریخ و اهمیت قصه گوئی در چهار قرن اول هجری بپردازیم. در این کتاب سعی شده است تا در حدّ توان متون فارسی، مورد بررسی قرار گرفته و در صورت وجود قصه به شخصیت پردازی و فراز و فرود آن پرداخته شود.

لازم به توضیح است که قصه های موجود در دو اثر تاریخ بلعمری و ترجمه تفسیر طبری، که هر یک به تنهایی می تواند موضوع کتابی باشد، به صورت گزینشی از نظر شخصیت پردازی و خلاصه داستان مورد بررسی قرار گرفته است.

۱- عهد عتیق (قدیم): اصطلاحاً به تورات اطلاق می شود. (فرهنگ معین / ص ۱۲۲۱)

۲- عهد جدید: اصطلاحاً به انجیل اطلاق می شود. (فرهنگ معین / ص ۱۲۲۱)

این کتاب شامل بخش های زیر می باشد :

فصل اول: کلیات مشتمل بر تعریف مفاهیم زیر است :

قصه، داستان، حکایت، قصه عامیانه، اسطوره، افسانه (افسانه پریان، افسانه تمثیلی، افسانه پهلوانی)، داستان کوتاه، رمان و تفاوت های رمان و داستان کوتاه.

فصل دوم: بیان وضعیت سیاسی و اجتماعی ایران در چهار قرن اول هجری و تأثیر آن بر قصه نویسی.

فصل سوم: فهرست تولید های علمی و مکتوب در علوم مختلف

فصل چهارم: بررسی متون فارسی چهار قرن اول هجری

در پایان نگارنده می داند از همه عزیزانی که به نحوی در شکل گیری این کتاب نقش داشته اند عمیقاً سپاسگزارى نماید و پاداش نیکویشان را از خداوند متعال خواستار شود. به ویژه استاد محترم جناب آقای دکتر صابر امامی که اگر راهنمایی ایشان نبود بی شک این اثر به انجام نمی رسید. و مدیریت محترم انتشارات تیرگان که زمینه چاپ آن را فراهم نمودند.

نویسنده امیدوار است که خوانندگان گرامی و ارجمند با تذکر مشفقانه و نقد تیزبینانه او را در زدودن لغزش ها یاری نمایند و در رسیدن این کتاب به حد مطلوبتری از کمال همگام شوند.

باتشکر

فصل اوّل

کلیّات

- قصّه یا داستان؟
- داستان چیست ؟
- قصّه و قصّه سرایی
- حکایت
- ویژگی های حکایت
- قصّه عامیانه
- اسطوره و افسانه
- داستان کوتاه
- رمان